

Розвиток форм господарювання в паливно-енергетичному комплексі України

У статті досліджено розвиток форм господарювання в паливно-енергетичному комплексі України.

In the article the development of management forms is explored in the fuel and energy complex of Ukraine.

Ключові слова: *паливно-енергетичний комплекс, господарювання, інвестиції, корпоратизація, приватизація, лізинг.*

Вступ. Сучасний етап розвитку економіки країни нерозривно пов'язаний з необхідністю удосконалення організаційних форм управління паливно-енергетичним комплексом (ПЕК), які представляють собою сукупність економічних відносин, в результаті яких утворюються, розподіляються і використовуються грошові фонди в процесі розширеного виробництва енергетичних ресурсів.

Результати фінансово-господарської діяльності підприємств ПЕК багато в чому залежать від пристосування до кон'юнктури на світовому ринку того чи іншого енергетичного ресурсу, коливання курсу світових валют, сезонності використання та оплати продукції. Певний вплив на ефективність діяльності підприємств ПЕК здійснює навантаження соціальних чинників як в регіональному аспекті, так і в цілому по країні, рівень взаємозв'язків економічних показників стану розвитку ПЕК з іншими галузями народного господарства країни. Слід також мати на увазі збурення геополітичних факторів, тривалість в часі інвестиційних проектів, ступінь інвестиційних ризиків, циклічність бізнес-процесів та інші макро мікропараметри діяльності ПЕК.

Процес демонополізації державного сектору економіки надав суттєвий поштовх лібералізації відносин на ринку енергетичних ресурсів, які визначають особливості майнової і фінансової відповідальності та правочинність

засновників, структуру управління та способи формування акціонерного капіталу.

Постановка завдання. Залишається актуальним пошук шляхів вирішення проблем законодавчого врегулювання взаємовідносин держави з приватизованими енергетичними компаніями відносно енергозабезпечення регіонів, залучення інвестицій та бюджетних коштів на розвиток енергетики, захисту прав споживачів. Не меншого значення набувають питання щодо залучення коштів недержавних інвесторів, що вкладаються як прямі інвестиції на незворотній основі у будівництво державних об'єктів.

Продовжуючи дослідження в даному напрямі вчені, серед яких можна відзначити наукові праці Варнавського В.Г., Квача Я.П., Колтунчика І. М., Ліра В. В., Майгера Н. Г. Маслюченко О. І., Морозова Д. М., Редькіна О. С. та інших [1-6], слід підкреслити, що для вирішення проблем фінансового забезпечення розвитку ПЕК доцільно більш повно враховувати вартісні показники добування, імпорту, експорту і зберігання первинних і вторинних паливно-енергетичних ресурсів та їх перетворення в інші види палива і енергії. При цьому, досить чітко прослідковується теза відносно того, що всі грошові відносини пов'язані з процесами руху акціонерного капіталу, утворення нових бізнес-структур в даній сфері.

Мета статті полягає у визначенні особливостей аналізу і планування фінансових показників виробничо-господарської діяльності юридичної структури ПЕК, а також в обґрунтуванні напрямків трансформації організаційно-економічного статусу підлеглих підприємств.

Результати. В умовах формування ринкових відносин управління фінансами в енергетиці не тільки істотно розвинулось, але і набуло нового змісту. До основних задач, які раніше стояли перед фінансовими службами паливно-енергетичного комплексу (забезпечення фінансовими ресурсами процесу виробництва, підвищення рентабельності виробництва, забезпечення найбільш ефективного використання власних оборотних коштів, своєчасність платежів до бюджету та інше) додалися нові: посилення контрольної функції над грошовими потоками, впровадження нових форм корпоративних відносин в процесі приватизації підприємств.

Для об'єктів енергетичного комплексу необхідно застосовувати такі способи приватизації, які б дозволяли спрямувати кошти від приватизації у

повному обсязі чи частково безпосередньо на реалізацію інвестиційних проектів. Це є можливим тільки за умови законодавчого закріплення альтернативних способів приватизації таких як, наприклад: викуп на конкурсних засадах додаткової емісії акцій акціонерних товариств, створених у процесі корпоратизації; створення нових господарських товариств на базі цілісних майнових комплексів підприємств за участю інвестора; застосування механізмів концесії, оренди та лізингу та інше.

Інвестиції в енергетику є надто капіталоемними та тривалими у часі, що робить їх уразливими щодо політичних, економічних, технологічних та інших ризиків. В цих умовах суб'єктами господарювання ПЕК постають учасники господарських відносин, які володіють господарською компетенцією, мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна [2, с.22]. Якщо розглядати структуру та відносини власності в ПЕК України, то слід відмітити, що до останнього часу вони продовжують бути не достатньо впорядкованими, оскільки об'єкти ПЕК перебувають у державній, комунальній та приватній власності, а також у спільній власності приватних осіб і держави.

Характерною особливістю для сьогодення є реорганізація підприємств ЕК, що проводиться шляхом укрупнення та розукрупнення. Укрупнення передбачає злиття кількох підприємств в одне, приєднання одного або кількох підприємств до вже функціонуючого, придбання підприємства. Основні мотиви реорганізації шляхом укрупнення – отримання ефекту синергізму, що передбачає економію фінансових ресурсів, збільшення частки ринку, отримання податкових переваг, зменшення кількості конкурентів. Розукрупнення підприємства, що відбувається у формі поділу або виділення, здійснюється, коли необхідно виділити підрозділи для проведення фінансового оздоровлення або зацікавити інвестора у вкладенні коштів у непрофільні при диверсифікованому виробництві структури.

Особливого розповсюдження в наш час набуло утворення промислово-фінансових груп, тобто поєднання підприємств ПЕК з банками, підприємствами суміжних галузей економіки. Метою створення ПФГ є активізація інвестиційних процесів шляхом збільшення економічного потенціалу в різних галузях економіки, підтримання інноваційної діяльності в галузях реального сектора економіки, підвищення ефективної діяльності

підприємств, нарощування обсягів виробництва, підвищення конкурентоспроможності.

Значна частина підприємств функціонує у формі груп підприємств, організацій та інших юридичних осіб, які складаються з материнського (холдингового) підприємства та дочірніх підприємств, що є поширеним явищем у паливно-енергетичному комплексі. Активи таких дочірніх підприємств відображаються як фінансові інвестиції материнського підприємства. Треба відзначити, що важливе місце при цьому відведене формулюванню вимог щодо упорядкування системи консолідованого обліку в компаніях з різноманітним організаційно-економічним статусом у взаємодії з дочірніми або спільними підприємствами. У класичному варіанті можливі чотири типи взаємодії, коли:

- материнська компанія володіє більшістю акцій фірми, що входить до її складу, і має право вирішального голосу;
- материнська компанія володіє більшістю акцій фірми, що входить до її складу, але не має права вирішального голосу;
- материнська компанія не володіє більшістю акцій і голосів, але фактично контролює іншу компанію, беручи участь у засіданнях і впливаючи на прийняття рішень;
- фірма утворена шляхом злиття капіталів двох або декількох юридично самостійних компаній і становить спільне підприємство.

Перелічені типи господарювання посилюють вимоги щодо упорядкування системи корпоративного управління в компаніях з різноманітним організаційно-економічним статусом. До них ми відносимо: більш чітке визначення майнового стану власників підприємства, контроль виконання підприємством зобов'язань і ефективного використання матеріальних і фінансових ресурсів, стратегічний аналіз можливостей реального прогнозу щодо майбутньої діяльності підприємства.

Проте, через низьку інвестиційну привабливість підприємств, а також непослідовну державну політику в галузі та відсутність досконалого механізму реформування форм і відносин власності, відсутність їх правового забезпечення роздержавлення підприємств не відповідає ринковим вимогам і перетворенням, які відбуваються у національній економіці. Фінансові показники відображають основні економічні результати. Саме тому фінансова робота повинна

охоплювати всі ділянки виробного-господарської діяльності паливно-енергетичного комплексу.

Якщо розглянути структуру власності по підгалузям ПЕК, то слід відмітити, що в електроенергетичній галузі основними виробниками електричної енергії є чотирнадцять потужних теплових, вісім гідравлічних та чотири атомні електростанції (АЕС).

У підсистемі теплової електроенергетики діють одинадцять теплових електростанцій (ТЕС), які входять до складу чотирьох акціонерних енергогенеруючих компаній з державною часткою акцій понад 70%, які підпорядковані Національній акціонерній компанії “Енергетична компанія України”, а три електростанції належать приватній компанії. Відзначимо, що в систему управління енергогенеруючими підприємствами також входять вісім гідравлічних електростанцій в складі державної акціонерної гідроенергуючої компанії „Укргідроенерго”.

Підсистема атомної електроенергетики охоплює чотири атомних електростанцій (АЕС), об’єднаних Національною атомною енергогенеруючою компанією “Енергоатом”, якій підпорядковані чотири державних підприємства уранового і цирконієвого виробництва та науково-проектний інститут „Ундіпромтехнологія”. На їх базі з метою координації робіт щодо забезпечення АЕС власним ядерним паливом передбачається створення державного виробничого об’єднання.

Інфраструктурні складові розглянутих підсистем охоплюють мережі транспортування електричної енергії від енергогенеруючих до енергопостачальних компаній магістральними електромережами, а також підрозділи, на які покладені функції диспетчерського управління. Вони переважно відображені в схемі управління Національної енергетичної компанії “Укренерго”, передбачаючи регулювання діяльності 8-ми регіональних електроенергетичних підсистем.

Передачу електричної енергії розподільчими мережами здійснюють 43 постачальники за регульованим тарифом, з яких 15 є акціонерними енергопостачальними компаніями з державною часткою акцій понад 50%, корпоративне управління якими здійснює Національна акціонерна компанія “Енергетична компанія України” в межах пакетів акцій, що залишилися в державній власності.

Висновки. Специфічна особливість енергетики виражається в жорсткій залежності рівня виробництва і споживання енергії та тарифів для різних груп споживачів. Чим більшою буде різниця між тарифом і собівартістю в результаті удосконалення виробничої діяльності, тим вищими будуть фінансові показники.

Принцип самофінансування галузі нерозривно пов'язаний з рівнем рентабельності. В енергетиці рівень рентабельності визначається як відношення прибутку до середньорічної вартості основних виробничих фондів. Слід взяти до уваги, що в складі основних фондів високу питому вагу займають резервні фонди, які призначені як для забезпечення належного енергопостачання споживачів, так і покриття майбутніх енергетичних навантажень. Надійне енергопостачання для споживачів не може бути забезпечено без відповідного резерву в енергетиці, тому рівень використання основних фондів в енергетиці в середньому нижчий, ніж у інших галузях народного господарства.

Література

1. Борисов Н.А. Проблемы реконструкции ТЭС Украины и пути их решения // Энергетика и Электрификация.- 2005.-№1.-с.39-42.
2. Квач Я.П., Шапошников К.С., Адамкович М.М. Корпоративне управління організаційним розвитком: креативні засади // Монографія під наук. керівництвом д.е.н., проф., засл. діяча науки і техніки України О.С.Редькіна. – Одеса: ОДІФ, 2008. – 298 с.
3. Офіційний сайт НАК «Нафтогаз» www.naftogaz.com.
4. Офіційний сайт Міністерства палива та енергетики www.mre.kmu.gov.ua.
5. Редькін О.С., Реген В., Хрущ Н.А. Сучасні стратегії та технології корпоративного управління. – Одеса: Евен, 2004. – 216 с.
6. Саламов І.О. Рекомендації ООН по реформуванню в сфері енергетики для країн з перехідною економікою // Новини енергетики.-2004.-№4.-с.13-15.